

УДК 347.82:629.735

Отримано редакцією: 08.09.2021

Прийнято до публікації: 30.12.2021

Опубліковано: 30.12.2021

Л.І. Сопільник

Львівський університет бізнесу та права

ORCID: 0000-0001-6581-7255

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДРОНІВ ТА БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ

Анотація. У статті досліджено правові засади використання безпілотних повітряних суден (дронів) в Україні та визначено перспективи вдосконалення відповідного правового регулювання. Проаналізовано положення Повітряного кодексу України від 19 травня 2011 року, зокрема статті 39, що визначає безпілотні повітряні судна як повітряні судна та встановлює загальні вимоги до їх експлуатації, а також Авіаційних правил України «Правила використання повітряного простору України» та Положення про використання повітряного простору України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 року. Досліджено правовий режим використання безпілотних повітряних суден масою до 20 кілограмів, зокрема умови здійснення польотів без подання заявок та отримання дозволів на використання повітряного простору. Розглянуто проблеми забезпечення приватності та захисту персональних даних у контексті використання дронів, обладнаних засобами фото- та відеозйомки, крізь призму Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року та Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Проаналізовано підходи Європейського Союзу до регулювання безпілотних повітряних суден, зокрема Делегований регламент (ЄС) 2019/945 та Виконавчий регламент (ЄС) 2019/947, що запроваджують ризик-орієнтований підхід з поділом операцій на категорії «відкрита», «спеціальна» та «сертифікована», та визначено перспективи гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими стандартами у контексті підписання Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС. Обґрунтовано необхідність прийняття спеціального закону про безпілотні повітряні судна, що визначатиме правовий статус різних категорій БПС, порядок їх реєстрації, вимоги до операторів та відповідальність за порушення встановлених правил.

Ключові слова: безпілотне повітряне судно, дрон, повітряний простір, авіаційні правила, приватність, захист персональних даних.

L.I. Sopilnyk

LEGAL ASPECTS OF THE USE OF DRONES AND UNMANNED SYSTEMS

Abstract. The article examines the legal foundations for the use of unmanned aerial vehicles (drones) in Ukraine and identifies prospects for improving the relevant legal regulation. The provisions of the Air Code of Ukraine of May 19, 2011, in particular Article 39, which defines unmanned aerial vehicles as aircraft and establishes general requirements for their operation, as well as the Aviation Rules of Ukraine "Rules for the Use of Airspace of Ukraine" and the Regulation on the Use of Airspace of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 6, 2017, are analyzed. The legal regime for the use of unmanned aerial vehicles weighing up to 20 kilograms is examined, including the conditions for conducting flights without filing applications and obtaining permits for the use of airspace. The problems of ensuring privacy and personal data protection in the context of using drones equipped with photo and video recording devices are considered through the prism of the Law of Ukraine "On Personal Data Protection" of June 1, 2010, and the Council of Europe Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data. The approaches of the European Union to the regulation of unmanned aerial vehicles are analyzed, in particular Delegated Regulation (EU) 2019/945 and Implementing Regulation (EU) 2019/947, which introduce a risk-based approach with the division of operations into "open", "specific" and "certified" categories, and the prospects for harmonization of domestic legislation with European standards in the context of the Common Aviation Area Agreement between Ukraine and the EU are determined. The necessity of adopting a special law on

unmanned aerial vehicles defining the legal status of various UAV categories, their registration procedure, requirements for operators and liability for violations of established rules is substantiated.

Key words: unmanned aerial vehicle, drone, airspace, aviation rules, privacy, personal data protection.

ВСТУП

Стрімкий розвиток технологій безпілотних повітряних суден (далі – БПС), що спостерігається протягом останнього десятиліття, та їх масове поширення у цивільній сфері – від аерофотозйомки та картографування до доставки вантажів, моніторингу сільськогосподарських угідь та проведення пошуково-рятувальних операцій – поставили перед правовою наукою та законодавцем завдання формування адекватної правової бази, яка забезпечить баланс між стимулюванням інноваційного розвитку та захистом прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також забезпеченням громадської безпеки та безпеки повітряного руху. Для України ця проблематика має особливу актуальність з огляду на необхідність гармонізації вітчизняного авіаційного законодавства з нормами та стандартами Європейського Союзу в контексті євроінтеграційних процесів.

Окремим аспектам правового регулювання використання БПС присвятили свої роботи такі науковці, як В.К. Гіжевський, О.М. Григоров, І.М. Сопілко, Ю.Л. Белоусов, В.П. Козирєва та ін. Разом із тим динамічний характер технологічного розвитку у сфері безпілотної авіації та відсутність спеціального законодавчого акта, присвяченого регулюванню використання БПС в Україні, зумовлюють потребу у подальших наукових розвідках.

Метою статті є дослідження правових засад використання дронів та безпілотних систем в Україні та визначення напрямів удосконалення відповідного правового регулювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Базовим нормативно-правовим актом, що регулює відносини у сфері використання повітряного простору України, є Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 року № 3393-VI (далі – Повітряний кодекс), стаття 39 якого визначає безпілотне повітряне судно як повітряне судно, призначене для виконання польоту без пілота на борту, керування польотом якого здійснюється за допомогою спеціальної станції керування, що розташована поза повітряним судном [1]. Таким чином, Повітряний кодекс поширює на БПС загальний правовий режим повітряних суден з урахуванням специфіки, встановленої спеціальними нормативно-правовими актами. В.К. Гіжевський зазначає, що віднесення БПС до категорії повітряних суден є концептуально обґрунтованим рішенням, оскільки дозволяє поширити на них усталені принципи авіаційного регулювання, зокрема вимоги щодо реєстрації, сертифікації та страхування, проте водночас не враховує принципових відмінностей між пілотованими та безпілотними повітряними суднами [2, с. 45].

Деталізацію правового режиму використання БПС забезпечують Авіаційні правила України, затверджені наказом Державної авіаційної служби України, та Положення про використання повітряного простору України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 року № 954 (далі – Положення про використання повітряного простору) [3]. Відповідно до пункту 4 розділу II Авіаційних правил, польоти БПС масою до 20 кілограмів включно виконуються без подання заявок на використання повітряного простору, без отримання дозволів та без інформування органів управління Повітряних Сил Збройних Сил України та органів обслуговування повітряного руху за умови дотримання низки вимог, зокрема: здійснення польотів у межах прямої видимості (VLOS), дотримання висотних обмежень (120 метрів поза контрольованими зонами та 50 метрів у контрольованих зонах), заборони польотів над скупченнями людей та щільною забудовою [3].

О.М. Григоров, аналізуючи зазначений правовий режим, зауважує, що спрощений порядок використання БПС масою до 20 кілограмів, з одного боку, сприяє розвитку індустрії безпілотної авіації та усуває надмірні адміністративні бар'єри, а з іншого – породжує ризики, пов'язані з відсутністю ефективного контролю за дотриманням встановлених обмежень, оскільки ідентифікація оператора БПС, який порушує правила використання повітряного простору, є вкрай ускладненою за відсутності обов'язкової реєстрації таких суден [4, с. 67]. Ця проблема є спільною для більшості юрисдикцій і вирішується різними способами – від запровадження обов'язкової реєстрації усіх БПС масою понад 250 грамів (як це передбачено Регламентом ЄС) до встановлення вимог щодо обов'язкового дистанційного ідентифікування БПС під час польоту.

У контексті Європейського Союзу правове регулювання використання БПС здійснюється на підставі Делегованого регламенту Комісії (ЄС) 2019/945 від 12 березня 2019 року щодо безпілотних повітряних систем та операторів безпілотних повітряних систем з третіх країн, а також Виконавчого регламенту Комісії (ЄС) 2019/947 від 24 травня 2019 року щодо правил та процедур експлуатації безпілотних повітряних суден [5]. Регламент ЄС 2019/947 запроваджує ризик-орієнтований підхід до регулювання, відповідно до якого всі операції з БПС поділяються на три категорії: «відкрита» (open), «спеціальна» (specific) та «сертифікована» (certified), кожна з яких передбачає різний рівень регулювання залежно від ступеня ризику [5]. І.М. Сопілко підкреслює, що європейська модель регулювання БПС є значно більш деталізованою та структурованою порівняно з вітчизняним підходом і може слугувати орієнтиром для розробки спеціального законодавства про безпілотні повітряні судна в Україні [6, с. 112].

Окремої уваги у контексті правового регулювання використання дронів заслуговує проблема захисту приватності та персональних даних. Сучасні БПС, обладнані камерами високої роздільної здатності, тепловізорами та іншими засобами збору інформації, здатні здійснювати спостереження за особами та об'єктами з повітря, що створює загрози для права на повагу до приватного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [7]. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI встановлює загальні вимоги щодо обробки персональних даних, проте не містить спеціальних норм щодо збору даних за допомогою БПС, що створює правову невизначеність у цій сфері [8]. Ю.Л. Белоусов зазначає, що використання дронів для зйомки приватних територій, моніторингу переміщень осіб або збору біометричних даних без згоди суб'єктів персональних даних може становити порушення законодавства про захист персональних даних, проте механізми виявлення та припинення таких порушень залишаються нерозробленими [9, с. 78].

В.П. Козирєва зазначає, що комплексне вирішення проблем правового регулювання використання БПС потребує прийняття спеціального закону, який визначатиме правовий статус різних категорій БПС, порядок їх реєстрації та обліку, вимоги до операторів, правила здійснення польотів, а також відповідальність за порушення встановлених вимог, з урахуванням необхідності гармонізації з нормами та стандартами Європейського Союзу [10, с. 34]. Підготовка такого законопроекту є одним із завдань у контексті імплементації Угоди про спільний авіаційний простір між Україною та ЄС, підписання якої відбулося 12 жовтня 2021 року.

ОБГОВОРЕННЯ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

З огляду на проведений аналіз вбачається за доцільне сформулювати низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання досліджуваної проблематики. Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, а також у подальших наукових розвідках суміжної тематики.

ВИСНОВКИ

Отже, проведений аналіз дозволяє констатувати, що правове регулювання використання дронів та безпілотних систем в Україні здійснюється переважно на підзаконному рівні та має фрагментарний характер, не охоплюючи всієї сукупності суспільних відносин, що виникають у зв'язку з масовим поширенням цих технологій. Повітряний кодекс України встановлює лише загальні засади, тоді як деталізація правового режиму використання БПС забезпечується авіаційними правилами, які не мають сили закону і можуть бути оперативно змінені підзаконними актами, що створює правову невизначеність для учасників відносин у цій сфері. Прийняття спеціального закону про безпілотні повітряні судна з урахуванням норм Регламенту ЄС 2019/947 є нагальним завданням вітчизняного законодавця.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку пов'язані з аналізом практики застосування авіаційних правил до БПС різних категорій, дослідженням правових аспектів використання дронів у комерційній та війсьній сферах, а також із розробкою пропозицій щодо формування спеціального законодавства про безпілотні повітряні судна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Повітряний кодекс України : Закон України від 19 травня 2011 року № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48–49. Ст. 536.

2. Гіжевський В.К. Повітряне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 416 с.
3. Положення про використання повітряного простору України : постанова Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 року № 954. Офіційний вісник України. 2017. № 100. Ст. 3073.
4. Григоров О.М. Правове регулювання безпілотної авіації: стан та перспективи. Повітряне і космічне право. 2019. № 2. С. 58–72.
5. Commission Implementing Regulation (EU) 2019/947 of 24 May 2019 on the rules and procedures for the operation of unmanned aircraft. Official Journal of the European Union. L 152/45. 11.6.2019.
6. Сопілко І.М. Правові засади використання безпілотних повітряних суден у цивільній авіації. Юридичний вісник. 2020. № 4. С. 104–118.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 15.10.2021).
8. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
9. Белоусов Ю.Л. Дрони та приватність: правові аспекти. Інформація і право. 2020. № 3. С. 70–83.
10. Козирева В.П. Правове регулювання безпілотних авіаційних систем: порівняльно-правовий аналіз. Порівняльно-аналітичне право. 2021. № 1. С. 28–38.

REFERENCES

1. Povitryanyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 19 travnya 2011 roku № 3393-VI. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2011. № 48–49. St. 536. [in Ukrainian].
2. Hizhevskiy V.K. Povitryane pravo Ukrainy : navch. posib. Kyiv : Yurinkom Inter, 2011. 416 s. [in Ukrainian].
3. Polozhennya pro vykorystannya povitryanoho prostoru Ukrainy : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 6 hrudnya 2017 roku № 954. Ofitsiyniy visnyk Ukrainy. 2017. № 100. St. 3073. [in Ukrainian].
4. Hryhorov O.M. Pravove rehulyuvannya bezpilотноyi aviatsiyi: stan ta perspektyvy. Povitryane i kosmichne pravo. 2019. № 2. S. 58–72. [in Ukrainian].
5. Commission Implementing Regulation (EU) 2019/947 of 24 May 2019 on the rules and procedures for the operation of unmanned aircraft. Official Journal of the European Union. L 152/45. 11.6.2019.
6. Sopilko I.M. Pravovi zasady vykorystannya bezpilotnykh povitryanykh suden u tsyvilnii aviatsiyi. Yurydychniy visnyk. 2020. № 4. S. 104–118. [in Ukrainian].
7. Konventsia pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 4 lystopada 1950 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (data zvernennya: 15.10.2021). [in Ukrainian].
8. Pro zakhyst personalnykh danykh : Zakon Ukrainy vid 1 chervnya 2010 roku № 2297-VI. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2010. № 34. St. 481. [in Ukrainian].
9. Byelousov Yu.L. Drony ta pryvatnist: pravovi aspekty. Informatsiya i pravo. 2020. № 3. S. 70–83. [in Ukrainian].
10. Kozryeva V.P. Pravove rehulyuvannya bezpilotnykh aviatsiinykh system: porivnyalno-pravoviy analiz. Porivnyalno-analitychne pravo. 2021. № 1. S. 28–38. [in Ukrainian].